Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет

ЯГОДЗІНСЬКА АННА СТАНІСЛАВІВНА

УДК 338.439.6: [330.15:338.432]

СИСТЕМА ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса - 2023

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник - кандидат економічних наук, доцент
ПРОХОРЧУК Світлана Володимирівна,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»,
проректор з навчально-методичної роботи,
професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування.

Офіційні опоненти: - доктор економічних наук, професор
ІРТИЩЕВА Інна Олександрівна,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
професор кафедри менеджменту;

- доктор економічних наук, професор
ПУШАК Ярослав Ярославович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри соціально-поведінкових, гуманітарних наук та економічної безпеки.

Захист відбудеться **15 лютого 2023 р. о 14^{00} годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05 в Одеському національному технологічному університеті за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, аудиторія А-234.

З дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті університету https://www.ontu.edu.ua/download/dissertation/thesis/2023/Disser-Yagodzinska.pdf та в бібліотеці Одеського національного технологічного університету за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, читальний зал.

Автореферат розісланий **14 січня 2023 р.**

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Крупіца І.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Продовольство та сільське господарство стоять сьогодні на роздоріжжі: протягом останніх десятиліть відбулось значне підвищення продуктивності сільського господарства, щоб задовольнити зростаючий світовий попит на продовольство; але прогрес часто приходить із соціальними та екологічними втратами, включаючи дефіцит води, деградацію ґрунтів, стрес екосистем, втрату біорізноманіття, скорочення запасів риби, зменшення лісового покриву та високий рівень викидів парникових газів.

Сьогодні 815 мільйонів людей голодують, і кожен третій недоїдає, що свідчить про дисбаланс системи харчування. Міграція перебуває на безпрецедентному рівні, оскільки соціальна згуртованість і культурні традиції сільського населення знаходяться під загрозою через поєднання обмеженого доступу до землі і ресурсів, збільшення кількості криз, конфліктів і лих, більшість з яких є наслідком зміни клімату.

Щоб нагодувати 10 мільярдів людей, котрі, як передбачається, житимуть на планеті Земля у 2050 році, необхідно вийти за рамки виробництва більшого обсягу з меншими витратами і зосередити увагу на якості та різноманітті, пов’язати продуктивність із стійкістю та задовольнити потреби людей.

Шлях до інклюзивного процвітання чітко визначений Порядком денним сталого розвитку до 2030 року. Подолання складних викликів, з якими стикається світ, вимагає трансформаційних дій, що охоплюють принципи сталості та усунення першопричин бідності та голоду, щоб нікого не залишити без уваги.

В якості основної сполучної ланки між людьми і планетою продовольство і сільське господарство можуть допомогти в досягненні декількох цілей в галузі сталого розвитку (ЦСР). Стале продовольство та сільське господарство мають великий потенціал для відродження сільських громад, забезпечення інклюзивного зростання в країнах та стимулювання позитивних змін.

Вагомий внесок у розвиток теорії та практичних рекомендацій щодо формування системи продовольчого забезпечення в умовах сталого розвитку аграрного сектора економіки, зроблено як вітчизняними, так і іноземними науковцями, зокрема: Артеменко Л.Б., Артімонова І.В., Басюркіна Н.Й., Бондарчук М.Є., Буряк Р.І., Васильців Т.Г., Вербицький С.Б., Гмиря В.П., Гринишин В.Є., Залізнюк В.П., Єгоров Б.В., Данько Ю.І., Добрянська Н.А., Ігнатенко М.М., Іртищева І.О., Коваленко О.В., Коломицева О.В., Конохов С.В., Копилова К.В., Краснорyцький О.О., Кузнецова І.О., Курляк М.Д., Лагодієнко В.В., Мостова А.Д., Мудрак Р.П., Осадчук І.В., Павлов О.І., Прохорчук С.В., Пушак Я.Я., Островський І.А., Можайкіна Н.В., Скрипник І.М., Ужва А.М., Шапошников К.С., Юзефович А.Е., Яремчук Н.В. та ін. Разом з тим, глобалізація та динамічність розвитку сучасного світу постійно ставлять нові виклики щодо продовольчого забезпечення населення, вирішення яких неможливе традиційними способами, які були ефективними ще десять-двадцять років тому. Вищезазначене обумовлює актуальність теми, що визначає мету та завдання дисертаційного дослідження.

Зв`язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження є складовою плану науково-дослідної роботи Міжнародного університету бізнесу і права «Механізми і чинники активізації сталого розвитку макроекономічних процесів в Україні» (номер державної реєстрації 0116U0022610), де автором розкриті теоретичні положення щодо глобальних ініціативи реалізації політики Нульового голоду, обґрунтовано концептуальні основи формування державної політики продовольчого забезпечення населення на основі сталого розвитку аграрного сектору, запропоновано стратегічні напрями щодо вдосконалення системи зберігання окремих видів продовольчих ресурсів в Україні. Дисертаційна робота також ґрунтується на Порядку денному сталого розвитку 2030.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо формування системи продовольчого забезпечення в умовах сталого розвитку аграрного сектору.

Реалізацію поставленої мети передбачено досягти на основі вирішення таких завдань:

- узагальнити наукові підходи щодо формування системи продовольчого забезпечення в умовах сталого розвитку аграрного сектору;
- систематизувати глобальні ініціативи реалізації політики Нульового голоду;
- дослідити основи моніторингу продовольчої безпеки та харчування в рамках Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року;
- проаналізувати індикатори подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства (ЦСР2) в Україні та встановити тенденції їх розвитку;
- визначити зміни в динаміці виробництва агропродовольчої продуції та рівня продуктивності праці в аграрному секторі;
- встановити прогнозовані строки досягнення цільових показників ЦСР2 в Україні;
- обґрунтувати та поглибити наукові підходи щодо розвитку сучасних технологій переробки та зберігання сільськогосподарської сировини;
- сформувати пропозиції щодо розвитку державної політики продовольчого забезпечення населення в умовах сталого розвитку аграрного сектору.

Об'єктом дослідження є організаційно-економічні процеси формування системи продовольчого забезпечення.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні проблеми формування системи продовольчого забезпечення відповідно до моделі сталого розвитку аграрного сектора економіки.

Методологія і методи дослідження. Методологічною основою дослідження є теоретичні положення та практичні рекомендації формування системи продовольчого забезпечення, економічна теорія, яка визначає закономірності розподілу продовольства, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених щодо проблем сталого розвитку аграрного сектору.

В процесі дослідження використовувались такі методи: *абстрагування та узагальнення* при формуванні висновків та рекомендацій, наукових підходів щодо формування системи продовольчого забезпечення на основі сталого розвитку аграрного сектору; *історичний* під час вивчення доробку вітчизняних та іноземних науковців щодо проблем продовольчого забезпечення, сталого розвитку аграрного сектору та моніторингу продовольчої безпеки та харчування; *загально-логічний* при здійсненні систематизації глобальних ініціатив реалізації політики Нульового голоду; *логічний метод* при встановлені причин та обґрунтуванні підходів щодо розвитку сучасних технологій переробки та зберігання сільськогосподарської сировини; *прогнозування* при визначені прогнозованих строків досягнення цільових показників ЦСР2 в Україні; *прямого аналізу та синтезу* при розробці пропозицій щодо розвитку державної політики продовольчого забезпечення населення на основі сталого розвитку аграрного сектору.

Також у процесі дослідження застосовувались *статистичні* методи: групування, порівняння середніх і відносних величин, графічний та індексний. За допомогою цих методів проаналізовано індикатори подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства (ЦСР2) в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна роботи представлена сукупністю теоретичних, методологічних та методичних положень, що виносяться на захист. Основними елементами наукової новизни є:

вперше:

- обґрунтовано концептуальні основи формування державної політики продовольчого забезпечення населення в умовах сталого розвитку аграрного сектору: визначено необхідні процедури та формування функціонуючої інституційної структури на державному рівні для сталого виробництва продовольства та ведення сільського господарства; сформовано п’ять ключових принципів стратегії переходу до більш стійких продовольчих та сільськогосподарських систем на основі яких запропоновано виконання двадцяти конкретних дій, кожна з яких описує підходи, практики, політику та інструменти, що пов’язують між собою кілька ЦСР, інтегрують три виміри сталого розвитку та передбачають участь та партнерство між різними суб'єктами харчового ланцюга;

удосконалено:

- наукові підходи дослідження індикаторів подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства (ЦСР2) в Україні, за результатами яких встановлено закономірності розвитку системи та прогнозовані строки досягнення цільових показників ЦСР2 в Україні;
- стратегічні напрями щодо вдосконалення системи зберігання плодів, ягід та фруктів в Україні, що включають наступні складові: сировина; пакувальні станції та первинна обробка; переробка; фруктосховища; системи швидкого транспортування та контейнеризація; переробка нетоварних фруктів та

відходів;

дістали подальшого розвитку:

- наукові засади щодо передумов формування системи продовольчого забезпечення в умовах сталого розвитку аграрного сектору у їх взаємозв'язку з усіма ЦСР: обґрунтовано позитивний вплив продовольства та сільського господарства у досягненні ЦСР-2030; встановлено ключові аспекти взаємозв'язку ЦСР з продовольчою безпекою та сільським господарством та доведено їх вплив на реалізацію цілей сталого розвитку;
- теоретичні положення щодо глобальних ініціатив реалізації політики Нульового голоду: систематизовано основні функцій спеціалізованих установ, програм та фондів ООН у забезпеченні реалізації ЦСР2, визначено ступінь їх поширення та впливу; доведено, що ФАО має значні потенційні порівняльні переваги по наданню допомоги країнам у забезпеченні нових викликів у сфері моніторингу ЦСР2; виявлено, що діяльність ФАО спільно з партнерами щодо забезпечення глобальних процесів по реалізації ЦСР2 включає різні напрями;
- обґрунтування та систематизація основних викликів харчової промисловості України на основі яких: встановлено драйвери інвестицій у харчовій промисловості України; визначено напрями та завдання впровадження інновацій в харчовій промисловості України; запропоновано стійкі інновації, пов'язані з драйверами інвестування, в харчовій промисловості України;
- наукові основи інтегрованого моніторингу прогресу у напрямку подолання голоду та викорінення всіх форм недоїдання (ЦСР 2.1 та 2.2) шляхом оцінки синергії та компромісів із зусиллями щодо досягнення інших цілей у рамках ЦСР2 та прогрес, досягнутий на інших ЦСР;
- експериментальні дослідження щодо можливостей досягнення заявлених у Порядку денному цілей на основі співставлення цільових та прогнозованих блоків показників: доступність збалансованого харчування на рівні науково обґрунтованих норм для всіх верств населення; продуктивність сільського господарства; створення стійких систем виробництва продуктів харчування; волатильність цін на продукти харчування.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження спрямовані на забезпечення стійкої системи продовольчого забезпечення в умовах сталого розвитку аграрного сектора економіки.

Основні рекомендації та розробки дисертаційної роботи використано: Комітетом Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики (довідка від 15.12.2020р.); Департаментом економічного розвитку виконавчого комітету Миколаївської міської ради (довідка № 39455/02.03.01.01-21/20-2 від 09.12.2020 р.); Херсонською обласною радою (довідка № 36-511-753/12 від 11.12.2019 р.); Закладом вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права» у навчальному процесі навчальних дисциплін та науковій роботі (довідка № 83 від 24.11.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Дослідження є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторські розробки щодо вирішення теоретичних та прикладних проблем формування системи продовольчого забезпечення відповідно до умов сталого розвитку аграрного сектора

економіки. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті положення, що є результатом особистих досліджень автора.

Апробація матеріалів дисертації. Теоретичні положення, висновки та практичні розробки дисертанта пройшли апробацію у виступах на всеукраїнських та міжнародних конференціях, зокрема: міжнародна «Глобальні принципи фінансового, облікового та аналітичного забезпечення аграрного сектора економіки» (м.Харків, 8-9 листопада 2018р.); всеукраїнська «Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції» (м.Миколаїв, 15-17 травня 2019р.); IV Міжнародна «Економічні проблеми модернізації та інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств» (м. Дніпро, 23-24 грудня 2020 р.); І міжнародна «Наука – виробництву, 2021» (м.Кропивницький, 14 квітня 2021 року), міжнародна «Сучасні технології розвитку людини в інтегрованому суспільстві» (м. Миколаїв, 23 квітня 2021 р.); всеукраїнська «Шляхи підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах сталого розвитку» (м. Миколаїв, 25 листопада 2021 р.); міжнародна «Сучасні технології розвитку людини в інтегрованому суспільстві в умовах воєнного стану» (м. Миколаїв, 19 травня 2022 р.). щорічні конференції професорсько-викладацького складу ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права» (Херсон, 2016-2022 рр.).

Публікації. Результати дослідження викладено у 13 наукових працях, з яких 6 - статті у наукових фахових виданнях України та наукових фахових виданнях інших держав, що входить до наукометричних баз; 7 - матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій – 2,4 друк. арк., з яких особисто авторові належить 1,9 друк. арк., що повністю відображають зміст роботи.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (180 найменувань) та додатків. Обсяг дисертації становить 220 сторінок машинописного тексту, з яких 167 сторінок основного тексту , що містить 50 таблиць, 61 рисунок і 5 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Наукові засади формування системи продовольчого забезпечення в умовах сталого розвитку аграрного сектору»** досліджена теоретична сутність передумов формування системи продовольчого забезпечення на основі сталого розвитку аграрного сектору, визначено глобальні ініціативи реалізації політики Нульового голоду, проведений моніторинг продовольчої безпеки та харчування в рамках Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року.

Стале продовольство та сільське господарство мають великий потенціал для пожвавлення сільського ландшафту, забезпечення усестороннього зростання в країнах та сприяння позитивним змінам в рамках Порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 року.

Доведено, що продовольство та сільське господарство лежать в основі Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року. Визначено

ключові аспекти взаємозв'язку цілей сталого розвитку (ЦСР) з продовольчою безпекою та сільським господарством: ЦСР1 – 79,5 % жителів села відносять себе до бідних; ЦСР2 – розбалансований раціон через неефективну аграрну політику; ЦСР3 – 27 % дітей у віці до 5 років мають зайву вагу; високі показники надмірної ваги серед дорослих; ЦСР4 – нездоровий раціон в ЗЗСО України (менше 40 % ккал та менше 27% потреби тваринних білків); ЦСР5 – жінки у аграрному секторі отримують на 20% меншу заробітну плату та менший доступ до землі; ЦСР6 – марне витрачання прісної води у галузі (2%), зростання обсягів та частки прісної води на зрошенні; ЦСР7 – 13 % від загального обсягу викидів парникових газів у галузі є марними; ЦСР8 – зняття мораторію на продаж сільгоспземель забезпечить економічне зростання 0,5-1,5 % на рік; ЦСР9 – зростання у ВДВ частки сільського господарства при зменшенні частки промисловості та інфраструктури; ЦСР10 – земельні реформи сприятимуть зменшенню нерівності між сільськими та міськими жителями; ЦСР11 – соціальна згуртованість та культурні традиції сільського населення знаходяться під загрозою; ЦСР12 – нульові втрати дозволять забезпечити до 50 % покриття існуючого дефіциту споживання; ЦСР13 – посухи та зливи вимагатимуть значних змін у технологіях ведення сільського господарства; ЦСР14 – визначальна роль сільського господарства у добуванні водних ресурсів у внутрішніх водах; ЦСР15 – Україна займає друге місце у світі за рівнем розораності території; ЦСР16 – відсутність уваги до продовольчої безпеки може призвести до нестабільності в майбутньому; ЦСР17 – Україна може впливати на вирішення проблем подолання голоду в світі.

Світова спільнота вже давно визнала важливість проблеми продовольчого забезпечення та усвідомила, що вирішення її полягає в забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Це підтверджує цілий ряд резолюцій, програм, стратегій та політик, які відповідні інституції вже протягом семи десятиріч допомагають реалізувати в різних країнах світу з метою досягнення значного прогресу в реалізації ЦСР2. Схематично робота по реалізацій ЦСР2 у глобальному вимірі виглядає наступним чином (рис. 1): результати моніторингу глобальних змін є основою для створення нормативно-правового забезпечення у системі реалізацій ЦСР, але з різних причин вони не можуть бути автоматично імплементовані у національні практики – для реалізації регуляторних актів та їх адаптації на національному рівні до процесу долучаються міжнародні інституції, які, в кінцевому результаті, сприяють реалізації ЦСР в кожній країни з урахуванням її особливих проблем.

Аргументовано, що у загальному вигляді діяльність ФАО (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН) у реалізації ЦСР2 можна систематизувати за трьома напрямами: моніторинг реалізації ЦСР2 та вимірювання прогресу; глобальні процеси; глобальна партери. Такий розподіл визначається специфікою цілей та завдань за конкретним напрямом діяльності та рівнем.

Для того, щоб простежити генезис змін у системі продовольчого забезпечення в результаті впливу прийняття відповідних політик та програм, необхідна їх систематизація, що в глобальному вимірі – доволі складна задача.

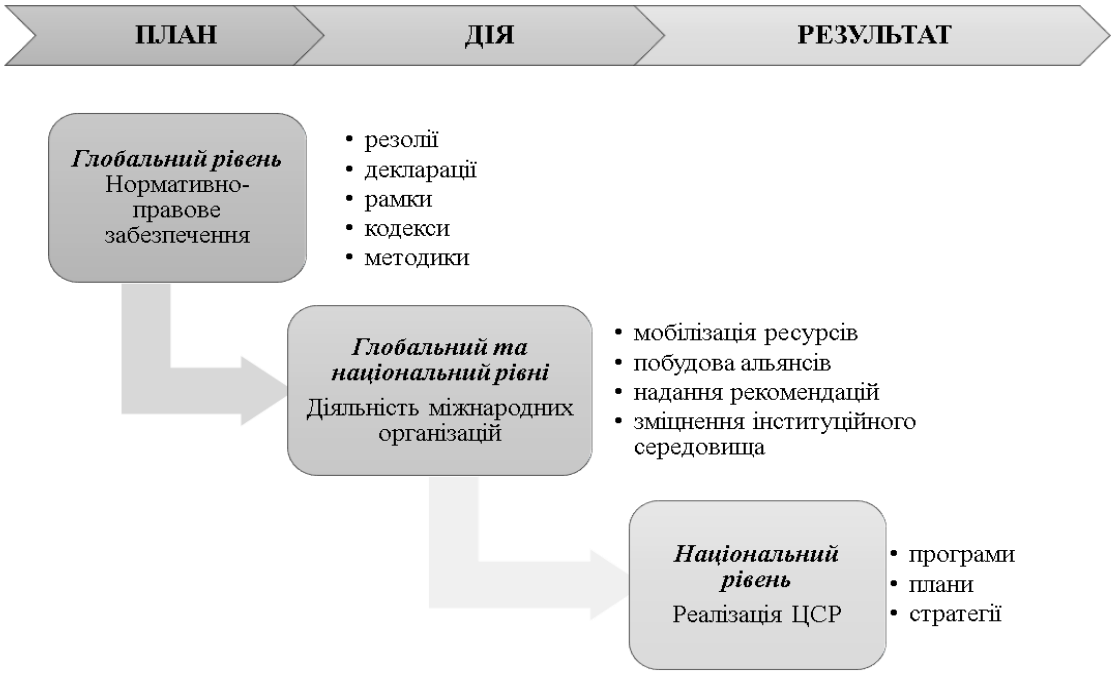

Рис.1. Механізм реалізації ЦСР2 у глобальному вимірі
Джерело: розроблено автором

Разом з тим, слід відмітити, що основоположною інституцією у формуванні системи нормативно-правового регулювання та міжнародних інституцій відіграє Організація об'єднаних націй (ООН). Систематизовано основні функцій спеціалізованих установ, програм та фондів ООН в забезпеченні реалізації ЦСР2(GSD2), визначено ступінь їх поширення та впливу, рис.2.

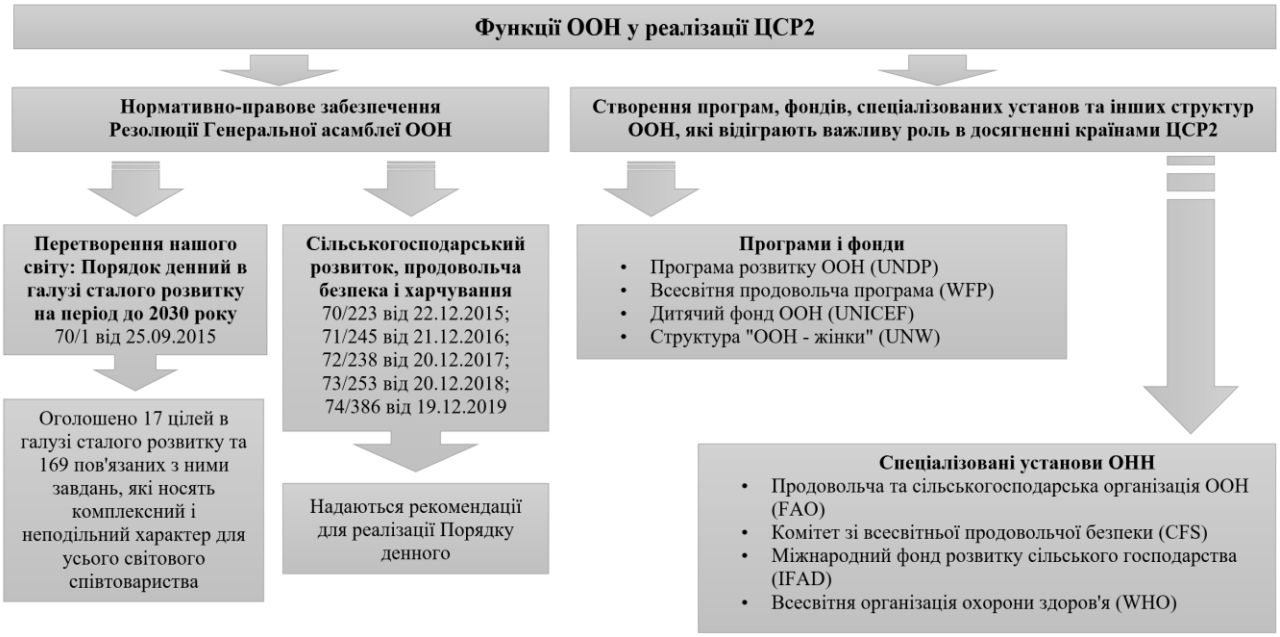

Рис. 2. Склад та функції ООН в забезпеченні реалізації ЦСР2
Джерело: розроблено автором

Доведено, що ФАО має значні потенційні порівняльні переваги по наданню допомоги країнам в забезпечення нових викликів в сфері моніторингу

ЦСР2, зокрема через реалізацію проєктів: Глобальна стратегія вдосконалення сільськогосподарської статистики (GSIAS); Модуль опитування Самооцінки рівня продовольчої небезпеки (FIES-SM); Глобальний оглядовий центр (GSH).

Виявлено, що діяльність ФАО спільно з партнерами щодо забезпечення глобальних процесів по реалізації ЦСР2 включає різні напрями: мобілізація ресурсів та інвестицій; вирішення проблеми зміни клімату; надання доказів та рекомендацій щодо політики; жінки та землеволодіння; популяризація керівних принципів, стандартів, передового досвіду; побудова рамок; сприяння діалогу з питань політики; зміцнення інституційного середовища; глобальні форуми; підтримка досліджень.

Встановлено, що ЦСР були розроблені як частина цілісного бачення сталого розвитку. Отже, для досягнення прогресу в ЦСР2, розробникам політики необхідно враховувати взаємозв'язки та критичну взаємодію між ЦСР2 та всіма іншими цілями. Система моніторингу також повинна сприяти виявленню таких зв'язків та ефективності комплексного підходу. Вона повинна виходити за рамки простого відстеження показників та надавати інструменти оцінювання, щоб визначити, як втручання в різних областях політики впливають на ключові результати та як досягнення в рамках однієї ЦСР допомагає (чи ні) прискорити прогрес іншої. Майбутні звіти про стан продовольчої безпеки та харчування у світі сприятимуть інтегрованому моніторингу прогресу у напрямку подолання голоду та викорінення всіх форм недоїдання (ЦСР 2.1 та 2.2) шляхом оцінки синергії та компромісів із зусиллями щодо досягнення інших цілей у рамках ЦСР2 та прогрес, досягнутий на інших ЦСР. Це буде здійснюватися здебільшого на глобальному рівні за допомогою порівнянь регіонів та країн, а також через тематичні дослідження країн.

У другому розділі **«Оцінка індикаторів подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку аграрного сектору (ЦСР2) в Україні»** проаналізовано доступність збалансованого харчування на рівні науково обґрунтованих норм для всіх верств населення, проаналізовано продуктивність сільського господарства, вивчено створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель та ґрунтів, досліджено волатильність цін на продукти харчування.

Встановлено, що на рівень споживання основних видів продовольства значний вплив має структура балансу продукції, визначальним елементом якого є обсяги виробництва продукції. Доведено факт значної залежності рівня споживання відносно обсягів виробництва продукції, зокрема: м’яса, молока та фруктів. Даний висновок є обґрунтованим і з точки зору забезпечення економічної та фізичної доступності продовольства.

Дослідження показали, що у середньому за 5 останніх років, лише у 7 областях – Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Харківській – рівень споживання м’яса вищий або на рівні даних по Україні; різниця між найвищим рівнем (Київська область – 66,2 кг) та найменшим рівнем (Луганська та Івано-Франківська області – 42,0 та 42,9 кг)

споживання м’яса становить 23,3-24,2 кг або 35,2-36,5 %; першу трійку областей у рейтингу дефіциту споживання м’яса (від найменшого да найбільшого) складають Київська, Дніпропетровська та Донецька області, а останню – Луганська, Івано-Франківська та Чернівецька області.

В жодній області фактичний рівень споживання відносно раціональної норми не забезпечує 100 відсотків, а в 21 області – Вінницькій, Волинській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській – він не перевищує 70-и відсотковий бар’єр, що становить 25 і більше кг дефіциту споживання м’яса. В більшості цих областей обсяг виробництва м’яса на одну особу менший за рівень фактичного споживання, що підтверджує висунуту гіпотезу про значний вплив на обсяги споживання м’яса обсягів виробництва продукції та суттєві коливання, у зв’язку з цим, рівня споживання продукції у різних областях країни. Однак, це не завжди так. Зокрема, у Донецькій області, де обсяг споживання в 2,5 рази перевищує обсяг виробництва продукції на особу, а дефіцит споживання м’яса становить менше 30%. Натомість у Вінницькій, Волинській та Черкаській областях фонд споживання у виробництві продукції складає менше 50 %, але при цьому дефіцит споживання м’яса (за раціональною нормою) перевищує 30 %.

Відносно споживання молока у розрізі регіонів можемо зробити наступні висновки: у 15 областях – Волинській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Київській, Львівській, Миколаївській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській – рівень споживання молока вищий або на рівні даних по Україні, які є дуже низькими (56 % від раціональної норми); різниця між найвищим рівнем (Івано-Франківська область – 268,9 кг) та найменшим рівнем (Луганська та Донецька області – 161,3 та 181,9 кг) споживання молока становить 87,0-107,0 кг або 32,4-40,0 %; першу трійку областей у рейтингу дефіциту споживання молока (від найменшого да найбільшого) складають Івано-Франківська, Чернівецька та Тернопільська області, а останню – Луганська, Донецька та Запорізька області.

В жодній області фактичний рівень споживання відносно раціональної норми не забезпечує 100 відсотків, в 3 областях – Луганська, Донецька та Запорізька – населення споживає менше половини раціонально встановленої норми, лише в Івано-Франківській області дефіцит споживання становить менше 30 %, а це 111,1 кг. В більшості цих областей – Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Луганська та Одеська (п’ятірка областей, що мають найвищі значення дефіциту споживання молока) – обсяг виробництва молока на одну особу менший за рівень фактичного споживання, що підтверджує раніше висунуту гіпотезу про значний вплив на обсяги споживання молока обсягів виробництва продукції та суттєві коливання, у зв’язку з цим, рівня споживання продукції у різних областях країни. Виключення складають Вінницька, Житомирська та Полтавська області, в яких

фонд споживання у виробництві продукції складає менше 50 %, але при цьому дефіцит споживання молока (за раціональною нормою) перевищує 40 %.

Стосовно споживання фруктів у розрізі регіонів Україні встановлено такі особливості: лише у 7 областях – Вінницькій, Дніпропетровській, Київській, Одеській, Харківській, Хмельницькій та Чернівецькій – рівень споживання фруктів вищий або на рівні даних по Україні; різниця між найвищим рівнем (Київська область – 73,5 кг) та найменшим рівнем (Луганська та Сумська області – 39,0 та 39,1 кг) споживання фруктів становить 34,4-34,5 кг або 46,8-46,9 %; першу трійку областей у рейтингу дефіциту споживання фруктів (від найменшого да найбільшого) складають Київська, Дніпропетровська та Одеська області, а останню – Луганська, Сумська та Рівненська області.

В жодній області фактичний рівень споживання відносно раціональної норми не забезпечує 100 відсотків, а в 7 областях – Волинській, Кіровоградській, Луганській, Рівненській, Сумській, Тернопільській та Чернігівській – він не перевищує навіть 50-и відсотковий бар'єр, що становить 45 і більше кг дефіциту споживання фруктів, в решті областей рівень споживання фруктів не перевищує 70-и відсотковий рівень раціональної норми. Лише в 8 областях обсяг виробництва фруктів на одну особу більший за рівень фактичного споживання, що підтверджує раніше висунуту гіпотезу про значний вплив на обсяги споживання фруктів обсягів виробництва продукції та суттєві коливання, у зв'язку з цим, рівня споживання продукції у різних областях країни.

При цьому слід відмітити, що обсяги споживання фруктів у цих областях мало відрізняється від середніх даних по Україні, таким чином можемо припустити, що на обсяги споживання фруктів впливають ще принаймні два чинники: смаки і звички населення, які «менші» порівняно з раціональними нормами, та цінова політика, причому мова йде як про купівлю – споживачі не купують в достатній кількості через високу ціну, так і про продаж – виробники не продають на внутрішньому ринку через вищі ціни на зовнішньому ринку.

Проведені дослідження доводять, що в Україні спостерігаються значні коливання індексів продукції сільського господарства та відмінності у темпах їх росту у розрізі галузей сільського господарства. Значно меншими є ці коливання у розрізі категорій господарств та регіонів. Тобто, на кінцеві індикатори значний суттєвий вплив матимуть будь-які зрушення у структурі виробництва продукції за галузями.

За розрахованими даними рівень продуктивності праці в сільському господарстві в Україні за період з 2000 по 2021 роки значно коливався від 2,3 у 2000 році до 18,6 тис. дол. США у розрахунку на одного зайнятого у 2021 році (рис. 3). Разом з тим, слід враховувати той факт, що в Україні спостерігаються значні відмінності в результативності праці відносно категорій господарств, галузей сільського господарства та регіонів. В Україні продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах в 2020 році була в 11 разів вище від рівня 2000 року та в 5 разів перевищує значення 2005 р. При цьому продуктивність праці в тваринництві зростає значно вищими темпами і є вищою у абсолютному значенні, ніж в рослинництві. Рівень продуктивності

праці в тваринництві у 2021 році перевищив продуктивність праці у рослинництві на 14,3 % при тому, що до 2014 року співвідношення мало протилежні значення. Тож можемо припустити, що зміна у структурі виробництва сільського господарства на користь продукції тваринництва, що є необхідною умовою для забезпечення раціональних норм споживання молока та м'яса населенням, за інших рівних умов, сприятиме швидшому зростанню продуктивності праці в сільському господарстві в цілому. І навпаки, зміна у структурі виробництва сільського господарства на користь продукції рослинництва може уповільнити темпи зростання продуктивності праці в сільському господарстві в цілому.

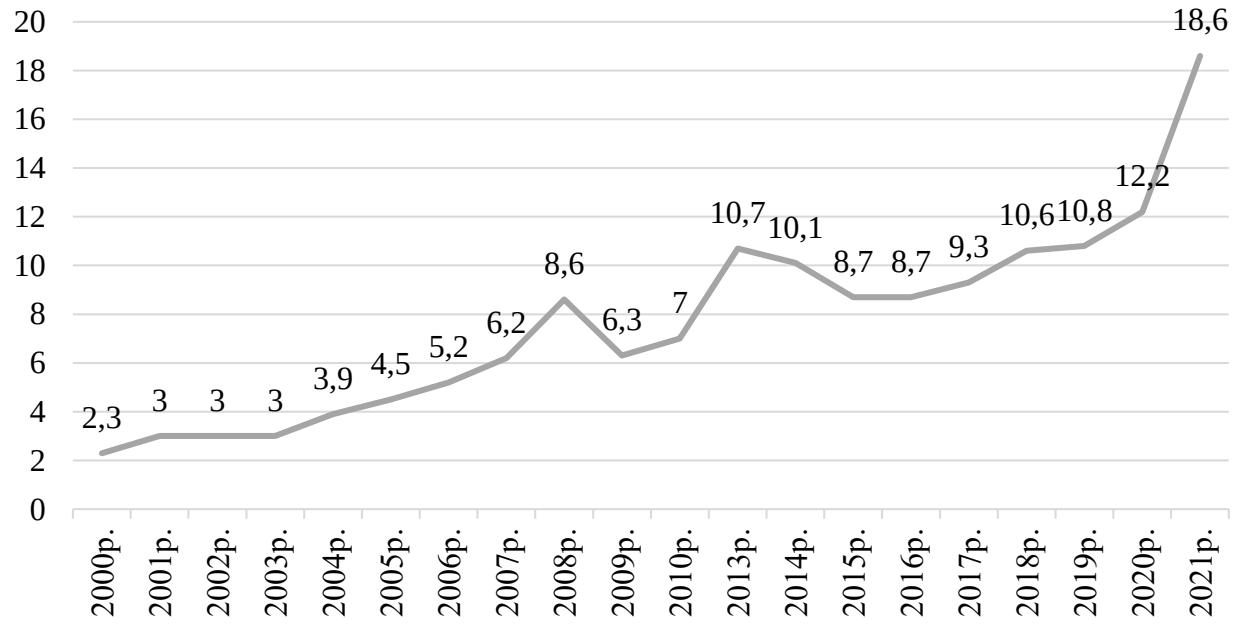

Рис. 3. Динаміка продуктивності праці в сільському господарстві України, тис. доларів США на 1 зайнятого

Встановлена необхідність збільшення в Україні сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом. Станом на початок 2022 року частка сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у загальній площі сільськогосподарських угідь України становить лише 1,1 %.

Індекси цін на продовольство протягом досліджуваного періоду значно коливаються, що має негативний вплив як для споживачів, так і виробників, табл.1. Зокрема, хліб єдиний вид продукції по якому індекси споживчих цін вищі, ніж по продуктах харчування в цілому. Слід врахувати, що рівень споживання хліба за досліджуваний період постійно переважає раціональну норму споживання. З точки зору ринкової економіки – даний результат цілком закономірний: зростання пропозиції веде до підвищення ціни. З іншого боку, цілком очевидно, що збільшення попиту (рівня споживання) на хліб пов'язане не зі зростаючою потребою у продукції (бо чисельність населення зменшується), а з прагненням споживачами замістити недостатні "дорогі" калорії "дешевими".

Таблиця 1

Індекси споживчих цін на продукти харчування за видами в Україні (грудень до грудня попереднього року), %

Показники	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019р.	2020р.
Продукти харчування та безалкогольні напої	99,3	124,8	141,5	103,3	117,7	107,8	108,0	102,7
Продукти харчування	99,2	124,5	140,1	103,2	118,3	108,1	108,3	102,9
хліб і хлібопродукти	100,3	135,1	144,6	106,3	110,7	114,1	113,6	108,6
хліб	102,4	126,4	145,7	107,4	120,1	121,5	117,7	106,4
макаронні вироби	100,7	125,9	143,6	103,1	109,2	114,7	110,9	103,5
м’ясо та м’ясопродукти	96,9	127,5	122,5	105,0	129,4	109,4	106,6	99,9
риба та продукти з риби	96,5	137,2	142,4	102,4	100,5	111,2	108,4	102,4
молоко, сир та яйця	106,2	117,2	133,5	113,1	121,6	105,8	104,4	104,7
молоко	103,7	113,7	127,4	123,3	123,1	109,2	107,5	107,9
сир твердий	106,1	112,4	125,0	138,3	118,7	107,7	107,1	101,8
яйця	107,6	135,3	159,4	90,4	121,2	90,5	104,0	104,7
олія та жири	98,0	121,1	141,5	110,3	119,6	105,5	105,2	102,6
масло	109,5	109,2	129,2	129,6	120,6	110,0	117,4	109,7
олія соняшникова	91,5	127,4	159,4	109,4	103,9	102,4	104,8	110,9
інші їстівні тваринні жири	92,1	131,2	128,5	89,9	156,4	104,3	93,2	108,7
фрукти	82,6	155,9	148,2	93,5	134,5	83,0	97,3	122,2
овочі	105,8	89,4	166,7	71,4	124,7	127,8	131,3	83,4
цукор	118,0	122,8	169,8	98,8	92,6	90,7	99,9	109,7
Безалкогольні напої	101,5	128,9	157,8	103,4	106,5	105,6	105,0	101,8

Волатильність цін на нафту, продукцію сільськогосподарських культур, рівень запасів продовольства та курси валют є головними факторами таких змін у світі, проте в Україні значний вплив чинять також торгова політика та спекуляції.

У третьому розділі **«Складові ефективного функціонування системи продовольчого забезпечення в умовах сталого розвитку аграрного сектору»** сформовано прогноз досягнення цільових показників ЦСР2 в Україні, досліджено розвиток сучасних технологій переробки та зберігання сільськогосподарської сировини, запропоновано державну політику продовольчого забезпечення населення на основі сталого розвитку аграрного сектору.

Доведено, що по молоку встановлена тенденція до зменшення рівня його споживання. Прогноз нами побудовано для встановлених цільових значень на 2025 та 2030 роки. Дослідження та розрахунки показали, що досягнення раціональної норми споживання по м’ясу можна очікувати у 2036 році, а по

фруктах – у 2038 році, табл.2.

Таблиця 2

Прогнозні та цільові значення індикаторів відповідно до ЦСР2

Показники	Споживання м'яса		Споживання молока		Споживання фруктів	
	2025р.	2030р.	2025р.	2030р.	2025р.	2030р.
	Прогнозні дані визначені за допомогою вирівнювання (за 2000-2020 рр.):					
	лінійного		поліноміального		лінійного	
Рівняння	$y = 1{,}1144x + 34{,}075$		$y = -0{,}1263x^2 + 2{,}0165x + 211{,}51$		$y = 1{,}566x + 27{,}542$	
Коефіцієнт апроксимації	$R^2 = 0{,}7604$		$R^2 = 0{,}4383$		$R^2 = 0{,}8984$	
Прогноз за фактичними даними	67	74	157	116	71	79
Цільові значення	71	80	320	380	78	90
Відхилення (прогноз за фактичними даними – цільові значення)	-4	-6	-163	-264	-7	-11
Можливий рік досягнення раціональної норми	2036р.		х		2038р.	

Джерело: розраховано автором

Наразі, за умов збереження динаміки загального експорту та експорту продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в експорті груп 1-24 УКТЗЕД, а за інших рівним умов динаміка частки продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в експорті груп 1-24 УКТЗЕД не зміниться, досягти запланованих показників до 2030 року не вдасться (табл. 3), а досягнення значення 51,0 %, раніше встановленого як індикатора для 2020 року (по факту було 45,1%,), можна буде лише у 2052 році.

Крім того в процесі дослідження доведено, що: за умови збереження темпів росту площ сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у загальній площі сільськогосподарських угідь досягти запланованого рівня індикатора можна буде у встановлені строки, однак, запланований на 2030 рік показник (1,7 %) дуже низький (зважаючи на світові тенденції розвитку органічного руху та потенційні можливості участі України у цьому процесі, даний індикатор має бути значно вищим); за умови збереження встановлених тенденцій досягти цільового значення ЦСР2 по споживчих цінах на продукти харчування до 2030 року не вдасться.

Обгрунтовано, що для досягнення бажаних показників у заплановані строки необхідним є прискорення зміни визначальних факторів збільшення споживання – обсягів виробництва продукції через підвищення продуктивності сільського господарства, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій та забезпечення створення стійких систем виробництва продуктів

харчування, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель та ґрунтів, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій.

Таблиця 3

Прогнозні та цільові значення частки продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в експорті груп 1-24 УКТЗЕД відповідно до ЦСР2

Показники	Прогнозні дані, визначені за допомогою степеневого вирівнювання складових частки продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в експорті груп 1-24 УКТЗЕД (за 2000-2020рр.)		
	2022р.	2025р.	2030р.
Рівняння	x		
- експорт – усього, тис. дол. США	$y = 15\,117\,214{,}262x^{0{,}455}$		
- продукція харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в експорті груп 1-24 УКТЗЕД, тис. дол. США	$y = -4\,586{,}775x^2 + 1\,145\,310{,}224x - 919\,559{,}497$		
Коефіцієнт апроксимації	x		
- експорт – усього, тис. дол. США	$R^2 = 0{,}661$		
- продукція харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в експорті груп 1-24 УКТЗЕД, тис. дол. США	$R^2 = 0{,}912$		
Прогноз за фактичними даними	34,9	38,7	41,8
Цільові значення	51,0	57,0	65,0
Відхилення (прогноз за фактичними даними – цільові значення)	-16,1	-18,3	-23,2
Можливий рік досягнення цільового значення показника 51,0 %	2052р.	x	x

Джерело: розраховано автором

Систематизовано основні функцій спеціалізованих установ, програм та фондів ООН в забезпеченні реалізації ЦСР2, визначено ступінь їх поширення та впливу. Виявлено, що діяльність ФАО спільно з партнерами щодо забезпечення глобальних процесів по реалізації ЦСР2 включає різні напрями: мобілізація ресурсів та інвестицій; вирішення проблеми зміни клімату; надання доказів та рекомендацій щодо політики; жінки та землеволодіння; популяризація керівних принципів, стандартів, передового досвіду; побудова рамок; сприяння діалогу з питань політики; зміцнення інституційного середовища; глобальні форуми; підтримка досліджень.

Дослідження показали, що ряд останніх соціально-економічних проблем та питань сталого розвитку чітко виявили обмеженість сучасної системи продовольчого забезпечення. Основним викликом для агропродовольчої галузі в найближчі десятиліття є гарантування доступності безпечної та здорової їжі для населення з підвищенням стандартів добробуту на тлі зростаючих потреб споживачів, проблем сталого розвитку, а також потреб у ресурсах для біорізноманіття. Зміна клімату, загострення конкуренції за прісну воду та землю, а також зміна раціону харчування (збільшення споживання на душу населення, зростання споживання м’яса) здійснюють суттєвий вплив на харчові

ланцюги.

Зважаючи на визначені драйвери (Рис.4) та напрямки інновацій (Рис.5), що сприятимуть сталому розвитку харчової промисловості у сфері переробки продовольства, та, враховуючи світовий досвід та визначені перспективи розвитку харчової промисловості ЄС, запропоновано напрями та завдання впровадження інновацій в харчовій промисловості України: нові та кращі харчові продукти; ресурсо-ефективні виробничі процеси; інтегровані та прозорі ланцюги поставок; збільшення інноваційної потужності харчової промисловості.

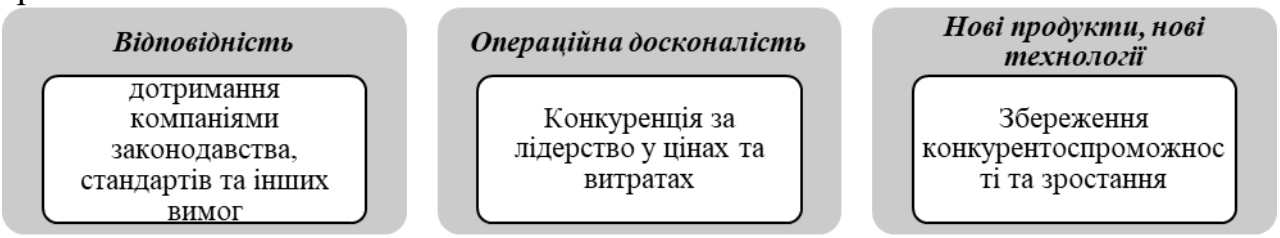

Рис. 4. Драйвери інвестицій у харчовій промисловості України

Джерело: розроблено автором

Напрями інновацій	Результат інновацій
Нові та кращі харчові продукти	задовольнити зростаючий попит на їжу; забезпечення продовольчрї безпеки; врахування демографічних змін; запобігати захворюванням, пов'язаним із способом життя; задовольнити попит споживачів на персоналізацію стосовно: задоволення; здоров'я; фізичного стану; зручність; етичних потреб
Ресурсо-ефективні виробничі процеси	мінімізація залежності від цінних культур; споживання меншої кількості ресурсів; запобігання утворенню відходів та використання побічних продуктів з високою доданою вартістю; збереження природньої рівноваги місцевості; виробництво високоякісної продукції з тривалим терміном зберігання; збереження функціональності мікро- та макроелементів; диверсифікація з урахуванням конкретних потреб споживачів
Інтегровані та прозорі ланцюги поставок	забезпечення продовольчої безпеки; пов'язати місцеве виробництво продуктів харчування та попит із глобалізацією харчової промисловості та роздрібної торгівлі; зменешення втрат продовольства; співпраця у взаємодії з іншими секторами біоекономіки; підвищення довіри споживачів до виробництва продуктів харчування; надання об'єктивної інформації про продовольство; забезпечення прозорості та простежуваності сировини та проміжної продукції на всіх етапах ланцюга поставок
Збільшення інноваційної потужності харчової промисловості	швидке впровадження наукових результатів у промисловість; –включення наукових досягнень з інших дисциплін; запровадження нових технологій обробки сировини

Рис. 5. Напрями та завдання впровадження інновацій в харчовій промисловості України

Узагальнено можливі галузі інновацій для харчової промисловості та різні варіанти технологій, що пропонуються для вдосконалення та запровадження інноваційних проектів, які можуть бути започатковані з метою сприяння

стабільності в харчовій промисловості країни.

Відповідно до п’яти ключових принципів стратегії переходу до більш стійких продовольчих та сільськогосподарських систем запропоновано виконання двадцяти конкретних дій, кожна з яких описує підходи, практики, політику та інструменти, що пов’язують між собою кілька ЦСР, інтегрують три виміри сталого розвитку – економічне зростання, соціальне залучення та захист навколишнього середовища – та передбачають участь і партнерство між різними суб'єктами харчового ланцюга. Визначені дії спрямовані на підтримку країни у виборі та визначенні пріоритетних ресурсів для прискорення прогресу. Вони визначають галузеві взаємодії, які можуть прискорити досягнення національних цілей та забезпечити результати для багатьох цілей та завдань Порядку денного 2030. Двадцять заходів пов’язують сектори сільського господарства та сільські території з більш широкою програмою розвитку країни, що охоплює ліквідацію бідності, створення робочих місць, національне зростання, відродження села та багатство природних ресурсів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено важливе науково-практичне завдання щодо формування системи продовольчого забезпечення відповідно до моделі сталого розвитку аграрного сектора економіки. Одержані на основі проведених наукових досліджень результати полягають у наступному:

1. Наукові підходи щодо формування системи продовольчого забезпечення на основі сталого розвитку аграрного сектору розробляються на засадах Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року, оскільки продовольство та сільське господарство лежать в основі документу. В результаті дослідження обґрунтовано, що вирішення ЦСР2 матиме позитивний вплив у досягненні усіх цілей сталого розвитку, через встановлення ключових аспектів взаємозв’язку ЦСР з продовольчою безпекою та сільським господарством.

2. Систематизовано основні функцій спеціалізованих установ, програм та фондів ООН в забезпеченні реалізації ЦСР2, визначено ступінь їх поширення та впливу. Виявлено, що діяльність ФАО спільно з партнерами щодо забезпечення глобальних процесів по реалізації ЦСР2 включає різні напрями: мобілізація ресурсів та інвестицій; вирішення проблеми зміни клімату; надання доказів та рекомендацій щодо політики; жінки та землеволодіння; популяризація керівних принципів, стандартів, передового досвіду; побудова рамок; сприяння діалогу з питань політики; зміцнення інституційного середовища; глобальні форуми; підтримка досліджень.

3. Встановлено, що ЦСР були розроблені як частина цілісного бачення сталого розвитку. Отже, для досягнення прогресу в ЦСР2, розробникам політики необхідно враховувати взаємозв'язки та критичну взаємодію між ЦСР2 та всіма іншими цілями. Система моніторингу також повинна сприяти виявленню таких зв'язків та ефективності комплексного підходу. Вона повинна виходити за рамки простого відстеження показників та надавати інструменти

оцінювання, щоб визначити, як втручання в різних областях політики впливають на ключові результати та як досягнення в рамках однієї ЦСР допомагає (чи ні) прискорити прогрес іншої.

4. Встановлено, що на рівень споживання основних видів продовольства значний вплив має структура балансу продукції. Доведено факт значної залежності рівня споживання відносно обсягів виробництва продукції, зокрема: м'яса, молока та фруктів. Даний висновок є обґрунтованим і з точки зору забезпечення економічної та фізичної доступності продовольства. Волатильність цін на нафту, продукцію сільськогосподарських культур, рівень запасів продовольства та курси валют є головними факторами таких змін у світі, проте в Україні значний вплив чинять також торгова політика та спекуляції.

5. За допомогою прогнозування доведено, що за умови збереження встановлених тенденцій досягти цільових значень по переважній більшості індикаторів ЦСР2, передбачених в Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», до 2030 року не вдасться за виключенням чотирьох індикаторів: частка площ сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом; продуктивність праці в сільському господарстві; індекс сільськогосподарської продукції та індекс виробництва харчових продуктів. Отже, для досягнення бажаних показників у заплановані строки необхідним є прискорення зміни визначальних факторів збільшення споживання – обсягів виробництва продукції через підвищення продуктивності сільського господарства, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій та забезпечення створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель та ґрунтів, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій.

6. Зважаючи на визначені драйвери та напрямки інновацій, що сприятимуть сталому розвитку харчової промисловості у сфері переробки продовольства, та, враховуючи світовий досвід та визначені перспективи розвитку харчової промисловості ЄС, запропоновано напрями та завдання впровадження інновацій в харчовій промисловості України: нові та кращі харчові продукти; ресурсо-ефективні виробничі процеси; інтегровані та прозорі ланцюги поставок; збільшення інноваційної потужності харчової промисловості. Узагальнено можливі галузі інновацій для харчової промисловості та різні варіанти технологій, що пропонуються для вдосконалення та запровадження інноваційних проектів, які можуть бути започатковані з метою сприяння стабільності в харчовій промисловості країни.

7. Відповідно до п'яти ключових принципів стратегії переходу до більш стійких продовольчих та сільськогосподарських систем запропоновано виконання двадцяти конкретних дій, кожна з яких описує підходи, практики, політику та інструменти, що пов'язують між собою кілька ЦСР, інтегрують три виміри сталого розвитку – економічне зростання, соціальне залучення та захист навколишнього середовища – та передбачають участь і партнерство між різними суб'єктами харчового ланцюга. Визначені дії спрямовані на підтримку країни у виборі та визначенні пріоритетних ресурсів для прискорення прогресу.

Вони визначають галузеві взаємодії, які можуть прискорити досягнення національних цілей та забезпечити результати для багатьох цілей та завдань Порядку денного 2030. Двадцять заходів пов’язують сектори сільського господарства та сільські території з більш широкою програмою розвитку країни, що охоплює ліквідацію бідності, створення робочих місць, національне зростання, відродження села та багатство природних ресурсів.

8. Взаємодія з підприємцями та використання ноу-хау приватного сектору, виробниками сільськогосподарської продукції, включаючи кооперативи, великі, малі та середні підприємства, а також міжнародні корпорації, є необхідною умовою реалізації Порядку денного до 2030 року. Партнерства з приватним сектором значно більше, ніж просто джерело фінансування, вони обіцяють розвиток технологій, передачу знань та інновації, створення робочих місць та альтернативні потоки доходу.

Створення національних платформ впровадження ЦСР для розробки більш інтегрованих програм та політики, кращого взаємозв'язку різних цілей та завдань, моніторингу прогресу, виявлення та усунення бар'єрів на шляху змін буде вирішальним для реальних перетворень, що визначає шлях до сталого виробництва продовольства та сільського господарства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та наукових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз.

1. Прохорчук С.В., Ягодзінська А.С. Дослідження передумов формування системи продовольчого забезпечення в умовах сталого розвитку аграрного сектору. *Вісник Хмельницького національного університету. 2019, № 6, Том 2 (276)*. DOI: 10.31891/2307-5740-2019-276-6(2)-381-390. **Включено до міжнародних наукометричних баз Google Scholar**, **Index Copernicus.** (*загальний обсяг – 0,42 друк.арк., особистий внесок автора – 0,22 друк. арк.: досліджено проблеми формування системи продовольчого забезпечення)*.

2. Прохорчук С.В., Ягодзінська А.С. Досягнення цілей сталого розвитку у формуванні системи продовольчого забезпечення. *Вісник Хмельницького національного університету. 2020, №4, Том 3 (258)*. DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4(3)-56.**Включено до міжнародних наукометричних баз Google Scholar**, **Index Copernicus.** (*загальний обсяг – 0,38 друк.арк., особистий внесок автора – 0,15 друк. арк.: досліджено проблеми системи продовольчого забезпечення)*.

3. Ягодзінська А. С. Основні драйвери та напрямки інновацій, що сприятимуть сталому розвитку харчової промисловості. *Український журнал прикладної економіки та техніки. 2021. Том 6. № 4. С. 198–205*. DOI: 10.36887/2415-8453-2021-4-24 **Включено до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus, WorldCat, Google Scholar, Windows**

Live Academic, ResearchBible, Open Academic Journals Index, CiteFactor, InfoBase. (*0,29 друк. арк.)*

4. Прохорчук С. В., Ягодзінська А. С., Хутак А. Ш. А., Моніторинг продовольчої безпеки та харчування в рамках порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2021. № 4. С. 67-74. DOI: https://doi.org/10.36887/2524-0455-2021-4-12. **Включено до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus.** (*загальний обсяг – 0,3 друк.арк., особистий внесок автора – 0,1 друк. арк.: здійснено моніторинг продовольчої безпеки в рамках порядку денного в галузі сталого розвитку)*.

5. Ягодзінська А.С. Дослідження потенціалу сфери переробки продовольства харчової промисловості. *Modeling the development of the economic systems*. №2 2022. С.138-144. DOI:https://doi.org/10.31891/mdes/2022-4-18 **Включено до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus, Google Scholar, Crossref.** (*0,25 друк. арк.)*

6. Ягодзінська А. С., Демченко О. В., Остриков В. В., Літвінов Д.О. Формування державної політики продовольчого забезпечення населення на основі сталого розвитку аграрного сектору. *European Journal of Economics and Management*, 2022, Volume 8, Issue 4. DOI: https://doi.org/ 10.46340/eujem.2022.8.4.2 **Включено до міжнародних наукометричних баз Google Scholar**, **Index Copernicus.** (*загальний обсяг – 0,58 друк.арк., особистий внесок автора – 0,2 друк. арк.: проведено дослідження проблеми продовольчого забезпечення населення на основі сталого розвитку аграрного сектору)*.

Матеріали наукових конференцій:

7. Ягодзінська А. С. *Продовольча безпека – основа національної безпеки держави*. Глобальні принципи фінансового, облікового та аналітичного забезпечення аграрного сектора економіки: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м.Харків, 8-9 листопада 2018р.). Харків. 2018. С. 421-426. (*0,21 друк. арк.)*

8. Ягодзінська А. С. *Продовольча безпека агропромислового комплексу в умовах європейської інтеграції*. Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м.Миколаїв,15-17 травня 2019р.). Миколаїв. 2019. С. 177-181. (*0,17 друк. арк.)*

9. Ягодзінська А. С. *Необхідність розвитку харчової промисловості в умовах сталого розвитку аграрного сектору*. Збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнародної наук.-практ. конф. «Економічні проблеми модернізації та інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств» (Дніпро, 23-24 грудня 2020 р.). Дніпро: ДДАУ, 2020. Т. 1. С. 74-76.

10. Ягодзінська А. С. *Сучасні виклики при формуванні системи продовольчого забезпечення в умовах сталого розвитку аграрного сектору*.

Збірник наукових праць за матеріалами І Міжнародної наук.-практ. конф. «Наука – виробництву, 2021» (м.Кропивницький, 14 квітня 2021 р.). Кропивницький: ЦНТУ, 2021. С. 127-128.

11. Ягодзінська А.С. *Особливості реалізації політики продовольчого забезпечення в умовах сталого розвитку аграрного сектору України*. Сучасні технології розвитку людини в інтегрованому суспільстві: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Миколаїв, 23 квітня 2021 р.) Миколаїв: МІРЛ та МФК Університету «Україна». 2021. С.298-301. (*0,13 друк. арк.)*

12. Ягодзінська А.С. *Складові політики продовольчого забезпечення населення в умовах сталого розвитку аграрного сектору.* Шляхи підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах сталого розвитку: Матеріали І Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 25 листопада 2021 р.) Миколаїв: ВСП МІРЛ ЗВО «Університет «Україна». 2021. С.25-29. (*0,16 друк. арк.)*

13. Ягодзінська А.С. *Складові формування системи продовольчого забезпечення в умовах сталого розвитку аграрного сектору.* Сучасні технології розвитку людини в інтегрованому суспільстві в умовах воєнного стану: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Миколаїв, 19 травня 2022 р.) Миколаїв: МІРЛ та МФК Університету «Україна». 2022. С.317-320. (*0,13 друк. арк.)*

АНОТАЦІЯ

Ягодзінська А.С. Система продовольчого забезпечення в умовах сталого розвитку аграрного сектора. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством – Одеський національний технологічний університет, Одеса, 2023.

Дисертація присвячена науково-теоретичному обґрунтуванню теоретичних, методичних та прикладних аспектів формування системи продовольчого забезпечення відповідно до моделі сталого розвитку аграрного сектора економіки.

Стале продовольство та сільське господарство мають великий потенціал для пожвавлення сільського ландшафту, забезпечення усестороннього зростання в країнах та сприяння позитивним змінам в рамках Порядку денного на 2030 рік.

Аргументовано, що у загальному вигляді діяльність ФАО у реалізації ЦСР2 можна систематизувати за трьома напрямами: моніторинг реалізації ЦСР2 та вимірювання прогресу; глобальні процеси; глобальні партнери. Такий розподіл визначається специфікою цілей та завдань за конкретним напрямом діяльності та рівнем.

Доведено, що ФАО має значні потенційні порівняльні переваги по

наданню допомоги країнам в забезпеченні нових викликів в сфері моніторингу ЦСР2, зокрема через реалізацію проєктів: Глобальна стратегія вдосконалення сільськогосподарської статистики (GSIAS); Модуль опитування Самооцінки рівня продовольчої небезпеки (FIES-SM); Глобальний оглядовий центр (GSH).

Поглиблено наукові підходи щодо розвитку сучасних технологій переробки та зберігання сільськогосподарської сировини: виділено позитивні риси харчової промисловості, як для виробників, так і для споживачів; узагальнено наслідки відсутності первинної обробки та недостатньо розвинутої інфраструктури в Україні; визначено внутрішні та зовнішні фактори впливу на післязбиральні втрати сільськогосподарської продукції; систематизовано технології зберігання та первинної обробки продукції рослинництва; обґрунтовано стратегічні напрями щодо вдосконалення системи зберігання плодів, ягід та фруктів в Україні; визначено цілі сучасної харчової промисловості; згруповано основні операції процесу виробництва харчових продуктів; встановлено основні проблеми та виклики харчової промисловості України.

Відповідно до п’яти ключових принципів стратегії переходу до більш стійких продовольчих та сільськогосподарських систем запропоновано виконання двадцяти конкретних дій, кожна з яких описує підходи, практики, політику та інструменти, що пов’язують між собою кілька ЦСР, інтегрують три виміри сталого розвитку – економічне зростання, соціальне залучення та захист навколишнього середовища – передбачають участь та партнерство між різними суб'єктами харчового ланцюга.

Ключові слова: продовольче забезпечення, сталий розвиток, сільське господарство, індикатори продовольчої безпеки, моніторинг, продуктивність, волатильність цін, переробка та зберігання, ринок продовольства, державна політика.

SUMMARY

Yagodzinska A.S. The system of food security in the conditions of sustainable development of the agricultural sector. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the degree of Candidate of Economic Sciences, specialty 08.00.03 - economics and management of the national economy - Odessa national technological university, Odesa, 2023.

The dissertation is devoted to the scientific and theoretical substantiation of the theoretical, methodical and applied aspects of the formation of the food supply system according to the model of sustainable development of the agrarian sector of the economy.

Sustainable food and agriculture have great potential to revitalize the rural landscape, ensure inclusive growth in countries and promote positive change within the framework of the 2030 Agenda.

It is argued that, in general, the activities of FAO in the implementation of the SDG2 can be systematized in three areas: monitoring the implementation of the SDG2 and measuring progress; global processes; global partners. Such distribution is

determined by the specifics of goals and tasks for a specific field of activity and level.

It has been proven that FAO has significant potential comparative advantages in providing assistance to countries in meeting new challenges in the field of SDG2 monitoring, in particular through the implementation of projects: Global Strategy for the Improvement of Agricultural Statistics (GSIAS); Food Insecurity Self-Assessment Survey Module (FIES-SM); Global Survey Center (GSH).

Scientific approaches to the development of modern technologies for the processing and storage of agricultural raw materials are deepened: the positive features of the food industry, both for producers and consumers, are highlighted; the consequences of the lack of primary processing and insufficiently developed infrastructure in Ukraine are summarized; internal and external factors affecting post-harvest losses of agricultural products are determined; technologies of storage and primary processing of crop production are systematized; strategic directions regarding the improvement of the system of storage of fruits, berries and fruits in Ukraine are substantiated; the goals of the modern food industry are defined; the main operations of the food production process are grouped; the main problems and challenges of the food industry of Ukraine are identified.

In accordance with the five key principles of the strategy for the transition to more sustainable food and agricultural systems, twenty specific actions are proposed, each of which describes approaches, practices, policies and tools that link several SDGs, integrate three dimensions of sustainable development - economic growth, social inclusion and environmental protection – involve participation and partnership between different actors in the food chain.

Key words: food security, sustainable development, agriculture, food security indicators, monitoring, productivity, price volatility, processing and storage, food market, public policy.